

הנושא, ויש בו עזר רב ותרומה נכבדה לכל מי שירצה להתמצא בסבך הגדול של התנועה האפרו-אסיאנית, שאף ראשיה עצמם עודם תוהים על דרכיה ומטרותיה.

א.י.

לורנס

אגדת "לורנס איש-ערב" טופחה והופצה על-ידי עתונאי אמריקאי, לאוול תומאס, על-ידי אנשי-ספרות בריטיים כשו וגרייבס, או על-ידי הוגי דעות צבאיים (לידל הארט) ומדינאים (צ'רצ'יל). לא ייפלא שגם להפ"ריכה קם איש אנגלי דווקא, שאמנם התקשה תחילה לפרסם את ספרו במקור בבריטניה, שלא היתה נוחה להשלים עם חיסולה של אחת האגדות האימפריאליות החשובות של עברה. ריצ'ארד אולדינגטון, בספרו "לורנס איש-ערב", שיצא לאור ב-1955, פתח במלאכת ההריסה של דמותו האישית של לורנס והציגו כשקרן, רמאי ושרלטן. החרה-החזיק אחריו צמד מחברים בריטי, פיליפ נייטלי וקולין סימסון, בספרם "חיי הסודיים של לורנס איש ערב", שיצא לאור ב-1969 (הוצאת תומס גלסון).

ספרו ה"מקורי" של עמרם שייר (ולענין זה של "מקוריות" עוד נידרש) אינו מוסיף דבר על הידוע מן הספרות הקיימת באנגלית (בעברית יצא עוד ב-1936 בהוצאת "דבר" ספרו של מיכאל אסף על לורנס, "לורנס בחיים ובאגדה"). בעצם, הריהו מסכם את העובדות הידועות, מתוך אוריינטציה על האופי הפוליטי של עלילות לורנס במוח התיכון. אך אף שידוע המחבר היטב כי ההיסטוריה צריכה להסתים במקום שבו מתחילה הפסיכולוגיה והאנאלויה (גם אם יש אסכולה היסטוריוגרפית מודרנית הגו'רסת את ההיפך מכך), הוא משקיע מאמצים בנסיון לחשוף את רכיבי הדמות המיוחדת ואת המניעים הנפשיים לפעולתה. לגבי

כגון שאלת קשמיר, בנגאל המזרחית (שנעשה תה בגלה-דש) או סין. בבעיות-חזן "מקור מיות" אלו יכלה ברה"מ לעזור לה יותר מארה"ב, ולכן לא ייפלא שפנתה ממדיניות של אי-הזדהות, לה הוסיפה לשלם מס-שפתיים, אל התקשרות עם ברה"מ. כך נהגה גם מצרים שהיתה מעוניינת בנושק סובייטי נגד ישראל. לעומת זאת פנתה אינדונזיה שלאחר סוקארנו אל המערב, וחלף קשרים אפרו-אסיאניים הודגשו אינטרסים מעשיים. התנועה האפרו-אסיאנית, שהיתה עסוקה ביותר בתחום המדיני, לא התפתחה הרבה לשאלות כלכלה או חברה. מדינות אסיה ואפריקה השיגו עצמאות אך לא חל בהן שינוי ממשי ברמת-החיים ובהיקף העוני, הבערות והחול. בעייתן העיקרית של מדינות אלו היא הצורך בפיתוח כלכלי וחברתי, אך בכך אין התנועה האפרו-אסיאנית יכולה להועיל הרבה, כנראה. בכך זקוקות ארצות "העולם השלישי" לעזרתו של העולם המפ"רתה, ועוד שנים רבות תזדקקנה לה.

שאלות אלו ושכמותן מופיעות בספר שלפ-נינו, המוסר לנו שיטתית על הצורה והדרכים בהן ניסו התנועה או התנועות האפרו-אסיאניות להתמודד עמן. המחבר מתעכב במיוחד על הוועידות האפרו-אסיאניות מבאנגדונג והלאה, רקען, דיוניהן ובעיותיהן המיוחדות. על בעיות הדור, אינדונזיה וטנגזאניה הוא מיחד את הדיבור, ואותן הוא מציג כדוגמה לבעיות אלו בארצות אפריקה ואסיה בכללן.

מקורות עיקריים שימשו לספר נאומים לכת-בים של מנהיגי ארצות אסיה ואפריקה שהולילו את ארצותיהם לעצמאות ויצרו את הקשרים ביניהן בשנות עצמאותן הראשונות. הוועידות האפרו-אסיאניות סיפקו שפע חומר בו השתמש המחבר בהרחבה. היתה לו למחבר גם הזדמנות לבקר במספר רב של מדינות "העולם השלישי" ולשוחח עם רבים מן האישים שמילאו תפקיד חשוב בתנועה האפרו-אסיאנית. נסיון אישי זה, ובקיאותו של המחבר בנושא, גותנים כאן אותותיהם לטובה.

הספר הוא נסיון ראשון בישראל לסכם את

* עמרם שייר: לורנס / המרד במדבר-ולאחריו; ספרית פועלים והוצאת שבא, 1972; 136 עמ.

באמת "על לורנס" אלא בתיאור עובדתי מדויק, הנשען על מקורות ראשוניים, של פעילותו הפוליטית של לורנס. תיאור כזה נמצא בספרו של שייר בצורה תמציתית וחלקית בלבד, ולפיכך תמיהה היא מה טעם פורסם הספר כפי שפורסם.

י. ש.

סוריה בשלטון הבעת'

משך שנים נחשבה המדיניות הסורית קשה להבנה וההפיכות התכופות שהיו בה שיוו לה חזות של קנאות ואי-ראציונליות. דבר זה חל במיוחד על מפלגת הבעת' הסורית ותקופת השלטון שלה במדינה זו. הספר שלפנינו דן בתולדות הבעת' בסוריה מאז עלותו לשלטון במרס 1963 ועד להפיכת ה-23 בפברואר 1966, שהעבירה את השלטון במפלגה זו לאגף השמאלי שלה שהראדיקליזם שלו היה מן הגורמים שהחישו את מלחמת יוני 1967. בשנים שבהן דן הספר שלפנינו עוצבו המשטר הסורי ומפלגת-השלטון שלה, ויש בו אפוא לסייענו הרבה גם בהבנת ההתפתחות שחלה בסוריה לאחר-מכן (בשנים 1966—1972, שעליהן מובאת סקירה קצרה בסוף הספר).

אחת הבעיות העיקריות שלפני כל ישראלי המחבר ספר שעניינו במדינות ערביות היא חוסר-גישה למקורות שבארצות הללו. במקרה שלפנינו המצב מסובך עוד יותר לפי שהבעת' תמיד היה קבוצה קטנה ומסוגרת, השומרת על סודיות דיונית ורוב הכרעותיה נקבעות על-ידי גופים פנימיים מצומצמים. כאשר כתב פטריק סול את ספרו הידוע על סוריה בשנים 1945—1958 (בתרגום עברי: "סוריה—מאבק אל הצמרת"), הוצאת מער-כות, 1968) ריאיון עשרות מדינאים ואנשי-צבא סוריים. א. רבינוביץ, כישראלי, לא היה

ההיסטוריה העיקר הוא, כמובן, את מי שירתו מניעיו של לורנס, בשם מי פעל במוחו התיכון, מה חתר להשיג בו, ועד כמה השיג את מטרותיו. שאלה זו, שהיא-היא המכרעת, אינה זוכה לדיון מספק ומשכנע במחקרו של שייר.

"מקוריות" אינה תכונה נדרשת לספר היסטורי, אך ספר חדש על לורנס בעברית אפשר לדרוש ממנו לא רק שייכתב עברית במקורו אלא שביא גם עובדות בלתי-ידועות, או לפחות הארה חדשה לטיבה ולמניעיה של ה"אורינטציה ההאשמית" של ת.ה. לורנס, המנגדת לאורינטציה הוהבית (פיליבי) והחיבת לנגוע ולהשתלב בשאלת היחסים בין הציונות לבין האימפריאליזם הבריטי. יותר מדי מעריך שייר את לורנס ואת פעולותיו הצבאיות, ולמרבה-הפליאה אף מוצא הוא בו דמות העשויה להעמיד באור בלתי-חיובי את מנהיגות ה"יישוב" העברי בארץ-ישראל של הזמן ההוא.

מן הבחינה הצבאית והאסטרטגית לא היה "המרד הערבי" אלא עלילה שולית, שלא השפיע השפעה של ממש על מהלך המלחמה. ה"מרד" לא היה אלא מיבצע-פשיטה שני-הלו לורנס והשריף חוסין נגד מטרות תורכיות בכוח צבאי קטן (פחות מאלף לוחמים) ובהסתמך על האופי המסורתי של הלוחמה הערבית: פשיטות-פתע מן המדבר ונסיגה מהירה אליו, כשהתכלית העיקרית היא "לרדוף, להשיג, לחלק שלל". אבל העובדה שהממדים הצבאיים של ה"מרד" הגומו במידה עצומה על-ידי לורנס ומטפחי המיתוס שלו, שלא כולם היו בחזקת "רומני-טיקנים מזרחיים" בלבד, אין בה לגרוע מחשיבותו של לורנס כסוכן מדיני של האימפריה. המיתוס של ה"מרד" נופח ונקלט משום שמאחרי גבו עמדו חוגים פוליטיים רבי-עוצמה בבריטניה והוא היה אחד הכוחות המניעים שהביאו לעיצוב המפה המדינית והשושלתית ב"מזרח התיכון" המודרני.

"האמת על לורנס—ביטוי זה הוא כמעט דבר-היפוכו", כתב כריסטופר סייקס במבוא למאהורה השניה של ספרו של אולדינגטון (1969), אבל ההיסטוריון אינו מעוניין דווקא

* Itamar Rabinovich, *Syria under the Ba'th 1963—66. The Army-Party Symbiosis*. Israel Univer. Press, Jerusalem, 1973, 276 pp.